

8400

ABDULLA SHER, BAHODIR HUSANOV

# ESTETIKA

**87.8**

**SH47**

**Sher, Abdulla.**

Estetika: uslubiy qo'llanma/ A. Sher, B. Husanov; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti. -2-nashri. — T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2010. — 192 b.

I. Husanov, Bahodir

**BBK 87.8ya7**

Mazkur kitobga 2008-yilda shu nomda chop etilgan uslubiy qo'llanmaning ayrim mavzulari to'ldirilgan. Xususan, estetikaning asosiy mezoniy tushunchalari, san'at va uning estetik mohiyati, san'atning kelib chiqishi, san'at turlari, xususiyatlari va tamoyillari hamda badiiy ijod jarayoni bilan bog'liq yangicha qarashlar ilgari surilgan.

Uslubiy qo'llanma O'zMU Falsafa fakulteti Ilmiy Kengashining 2010-yil yanvar oyidagi majlisida muhokama qilinib tavsiya etilgan (6-sonli bayonnoma).

**Taqrizchilar:**

O'zbekiston Milliy Universiteti Etika va estetika kafedrası dotsenti, falsafa fanlari nomzodi  
**M.A.Nurmatova,**

Samarqand davlat universiteti Falsafa kafedrası dotsenti, falsafa fanlari nomzodi  
**O.M.G'aybullayev.**

Ushbu uslubiy qo'llanma Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti O'quv-uslubiy boshqarma Kengashining 2010-yil fevralda bo'lib o'tgan yig'ilishida muhokama qilingan va nashrga tavsiya etilgan (Baynnoma № 4.)

**ISBN 978-9943-319-93-6**

© O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2010

## MUQADDIMA

Ijtimoiy-ma'naviy hayotimizda sodir bo'layotgan hodisalar gumanitar fanlarning zimmasiga o'quv va tarbiya jarayonini takomillashtirishdek muhim vazifalarni qo'yimoqda. Bu jarayonda estetika fani o'z oldiga yosh avlodni estetik jihatdan tarbiyalash, ularning estetik dunyoqarashini boyitish, badiiy-estetik didini yanada yuksaltirish bilan bog'liq zamonaviy estetik tarbiya tizimini takomillashtirishni asosiy vazifalardan hisoblaydi. Shuningdek, "ommaviy madaniyat"ning har qanday ko'rinishiga hamda "fetish estetika" va "bozor san'ati" kabi tahdidlar bilan bog'liq muammolarni hal etishda estetika faniga ehtiyoj sezilayotganligini ta'kidlash o'rinlidir: uslubiy qo'llanmada mana shu masalalarga alohida e'tibor qaratilgan.

Mazkur uslubiy qo'llanmamiz "Estetika" nomi bilan 2008-yilda chop etilgan avvalgi uslubiy qo'llanmamizdan quyidagi jihatlariga ko'ra farq qiladi:

Birinchidan, qo'llanma matnining mazmuni Prezident I.A.Karimovning "Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch" asarida bayon etilgan g'oyalar, estetik didni yuksaltirish bilan bog'liq tavsiyalar asosida qayta ko'rib chiqildi va matn mazmuniga singdirildi.

Ikkinchidan, uslubiy qo'llanma matni mavzulari "Estetika" bo'yicha tayyorlangan namunaviy o'quv dasturga moslashtirilib, uning mazmuni yanada ixchamlashtirildi.

Uchinchidan, estetik tafakkur tarixi ikki qismga ajratilib, unda asosan estetika ilmida salmoqli o'rin egallagan mutafakkirlarning estetik qarashlari va nazariyalari ilmiy tahlil etildi.

To'rtinchidan, "Estetik ong va estetik faoliyat. Estetikaning asosiy tushunchalari", "Badiiy ijod jarayoni. Badiiy asarni estetik idrok etish va estetik tarbiya" mavzulari qisman o'zgartirishlar bilan to'ldirilgan bo'lsa, "San'atning kelib chiqishi va taraqqiyoti. San'at turlari va ularning o'zaro aloqadorligi" mavzusi butunlay boshqa, zamon talablaridan kelib chiqqan holda yozildi.

Beshinchidan, estetik tarbiyaga ta'sir ko'rsatuvchi tahdidlar hamda "ommaviy madaniyat"ning yoshlar tarbiyasiga salbiy ta'siri masalalari mavjud omillar asosida ko'rsatib berildi.

Uslubiy qo'llanmamizning mazkur ikkinchi nashri ham yoshlarimizni estetika ilmi haqidagi tasavvurlarini boyitishga, ularda estetik qadriyatlarga hurmat tuyg'usini mustahkamlashga xizmat qiladi, degan umiddamiz.

12 (107)  
CP-47  
**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV VA  
O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI  
O'ZBEKISTON MILLIV UNIVERSITETI**

**ABDULLA SHER, BAHODIR HUSANOV**

# **ESTETIKA**

*uslubiy qo'llanma*

ikkinchi nashri

**TOSHKENT  
O'ZBEKISTON FAYLASUFLARI MILLIY JAMIYATI  
NASHRIYOTI  
2010**

# ESTETIKANING PREDMETI, TADQIQOT DOIRASI VA VAZIFALARI

*Reja:*

1. *Estetikaning falsafiy mohiyati.*
2. *Estetikaning ijtimoiy fanlar bilan aloqadorligi.*
3. *Estetikaning amaliy ahamiyati.*

## **Estetikaning falsafiy mohiyati**

Estetika yoxud nafasatshunoslik eng qadimgi fanlardan biri. Uning tarixi ikki yarim-uch ming yillik vaqtini o'z ichiga oladi. Biroq u o'zining hozirgi nomini XVIII asrda olgan. Ungacha bu fanning asosiy muammosi bo'lmish go'zallik va san'at haqidagi mulohazalar har xil san'at turlariga bag'ishlangan risolalarda, falsafa hamda ilohiyot borasidagi asarlarda o'z aksini topgan edi.

“Estetika” atamasini birinchi bo'lib buyuk olmon faylasufi Aleksandr Gotlib Baumgarten (Baumgarten / 1714–1762) ilmiy muomalaga kiritgan. Bunda u boshqa bir ulug' olmon faylasufi Gotfrid Vilgelm Leybnis (Leibniz / 1646–1716) ta'limotidan kelib chiqqan holda munosabat bildirgan edi. Leybnis inson ma'naviy olamini uch sohaga – aql-idrok, iroda-ixtiyor, his-tuyg'uga bo'ladi va ularning har birini alohida falsafiy jihatdan o'rganish lozimligini ta'kidlaydi. Baumgartengacha aql-idrokni o'rganadigan fan – mantiq, iroda-ixtiyorni o'rganuvchi fan esa – axloqshunoslik (etika)ning falsafada ko'pdan buyon o'z o'rnini bor edi. Biroq his-tuyg'uni o'rganadigan fan falsafiy maqomda o'z nomiga ega emasdi. Baumgartenning bu boradagi xizmati shundaki, u “his qilish”, “sezish”, “his etiladigan” singari ma'nolarni anglatuvchi yunoncha aisthetikos – “oyestetikos” so'zidan “estetika” (olmoncha “estetik” – “eshtetik”) iborasini olib, ana shu bo'shliqni to'ldirdi.

Baumgarten estetikasi hissiy idrok etish nazariyasi sifatida olib qaradi. Lekin, ko'p o'tmay, u goh “go'zallik falsafasi”, goh “san'at falsafasi” sifatida talqin etila boshlandi. Estetika fanining eng buyuk nazariyotchilaridan biri Georg Vilgelm Fridrix Xegel (Hegel / 1770–1831) esa o'z ma'ruzalarining kirish qismida yozadi: “Estetika” degan nom muvaffaqiyatsiz chiqqani va yuzaki ekani sababli boshqa atama qo'llashga urinishlar bo'ldi. So'zning o'z-o'zicha bizni qiziqtirmasligini nazarda tutib, biz “estetika” nomini saqlab qolishga tayyormiz, buning ustiga, u odatiy nutqqa singishib ketgan. Shunga qaramay, bizning fanimiz mazmuniga javob beradigan ibora, bu – “san'at falsafasi” yoki yana ham aniqroq qilib aytganda – “badiiy ijod falsafasi”.